

МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Актуальність дослідження визначається необхідністю формування комплексної психолого-педагогічної моделі професійної підготовки вчителів, яка б забезпечувала формування екологічних уявлень та понять, широкого природоохоронного та загально природничого кругозору, розвиток професійної орієнтації, узагальнення і систематизацію екологічних знань і вмінь, становлення базових засад природоохоронної культури. Успішне вирішення завдань природоохоронного виховання старшокласників залежить від професійної майстерності, ерудиції та екологічної культури вчителя. Саме тому забезпечення професійної підготовки висококваліфікованого викладача, здатного виховати в учнів дбайливе ставлення до навколишнього середовища є надзвичайно важливою темою.

Метою статті є визначення, наукове обґрунтування й експериментальна перевірка структурно-функціональної моделі професійно-педагогічної підготовки вчителів загальноосвітніх навчальних закладів до екологічної освіти і виховання старшокласників, розгляд педагогічних аспектів підготовки педагогів до формування у старшокласників сучасної особистості, яка володіє стійким позитивним ставленням до природи, навичками активної природоохоронної діяльності, розуміє її взаємозв'язки і взаємозалежності.

Об'єктом дослідження є процес професійної підготовки вчителів до проведення заходів природоохоронного виховання спрямованих на набуття особистістю учня старших класів активної життєвої позиції стосовно свого образу і місця в природі; створення педагогічних умов гармонійного розвитку особистості в активній взаємодії з природою на основі принципів екоцентризму; перетворення учнів старших класів із пасивних спостерігачів і мислителів в проактивних дослідників і захисників природних процесів, творців свого майбутнього.

Предметом дослідження стало вивчення сукупності змісту, форм і методів підготовки учителів як цілісної професійно-педагогічної моделі концептуальних принципів формування в старшій школі єдиних соціально-педагогічних умов, в яких буде активно розвиватися природоохоронна самосвідомість старшокласників на засадах екологічного імперативу: людина, перш за все, частинка природи, розумний біологічний вид, який або загине разом з іншими біологічними видами, або спільними зусиллями відшукає шляхи подальшої спільної еволюції і розвитку ноосфери.

Науковою основою дослідження послужили праці вітчизняних і закордонних авторів, які розглядають актуальні проблеми теорії та практики підготовки майбутніх учителів до природоохоронного виховання старшокласників, причому в різних аспектах гуманітарних наук. У сучасних умовах науковці А.М. Алексюк, Г.О. Балл, А.М. Бойко, В.М. Галузинський, С.У. Гончаренко, М.Б. Євтух, І.А. Зязюн, В.Г. Кузь, О.Г.Мороз, Н.Г. Ничкало, В.А. Семиченко, П.І. Сікорський, М.І. Шкіль, Т.С. Яценко та інші ведуть пошук таких моделей навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, які б підтвердили якісно нові взаємини між його учасниками. Вказана модель підготовки майбутніх учителів повинна спрямовуватися на гуманізацію та активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, на гармонійний розвиток особистості майбутнього фахівця, сприяти формуванню його активної життєвої позиції в питаннях захисту довкілля, а також адаптації до нових умов життя відповідно до завдань, визначених Державною національною програмою "Освіта" ("Україна ХХІ століття").

Аналіз форм і методів процес професійної підготовки вчителів до реалізації заходів природоохоронного виховання вказує на те, що головна роль у підготовці вчителя до організації природоохоронної діяльності старшокласників належить вищим педагогічним навчальним закладам, в яких формується фундамент його професійно-педагогічної майстерності, ерудиції та культури. Практика професійної підготовки майбутніх педагогів свідчить про те, що до цього часу у ВНЗ домінує предметна система навчання, негативними наслідками цього є фрагментарність знань майбутніх вчителів, несформованість мотивів професійної діяльності вчителів у галузі природоохоронного виховання учнів, відсутність ініціативи і творчості в роботі молодих учителів, незрілість життєвих переконань і установок. Змінити такий стан речей можливо лише за умови, що в процесі підготовки вчителя до здійснення природоохоронного виховання учня загальноосвітньої школи буде сформована комплексна модель професійної підготовки, яка забезпечить не лише здатність до передачі сукупності екологічних знань, як правильно поступати, але і забезпечить педагогічні умови для того, щоб старшокласники усвідомили себе носіями природоохоронних норм і цінностей [7: 72].

Однак природоохоронне виховання, яке базується на традиційному, орієнтованому на отримання природоохоронних знань підході, не може забезпечити вирішення актуальних екологічних проблем, тому що учень, який засвоїв необхідні знання, не обов'язково проявляє себе як активний суб'єкт природоохоронної культури. Тому важливо, щоб професійно-педагогічна модель підготовки вчителів містила такі методи природоохоронного виховання, які забезпечать формування в школярів такої свідомості, за якої старшокласники могли виступати суб'єктами активної перетворюючої діяльності, реалізувати себе в якій можливо лише за умов гармонійної природоохоронної взаємодії з довкіллям.

На сучасному етапі педагогічну діяльність учителів у галузі природоохоронного виховання старшокласників більшість дослідників розуміють як інтегративну, цілісну, багатоаспектну, спрямовану на формування особистісних якостей учнів, що вступає у протиріччя з практикою підготовки майбутніх учителів у ВНЗ. Нова, гуманістично орієнтована парадигма освіти, а слідом і нова модель професійної підготовки педагогів має на меті підготовку вчителів нового типу – людей з гуманістичною спрямованістю, професіоналів здатних до формування в школярів високого рівня природоохоронної культури [5: 33].

Результатом навчально-виховного процесу підготовки вчителів до природоохоронного виховання є підготовка педагога, здатного до самореалізації, саморозвитку, ефективної професійної діяльності в нових соціально-економічних умовах, який має високий рівень культури, освіченості, інтелігентності, професійної компетентності та здатний забезпечити всебічний розвиток дитини як особистості і найвищої цінності суспільства [1: 15].

Проблема підготовки вчителя до організації природоохоронної діяльності учнів має носити комплексний і системний характер, адже формування нової природозахисної парадигми мислення вчителя здійснюється завдяки вивченню

комплексу педагогічних, філософських, соціологічних, психологічних наук [2: 24].

Професійно-педагогічна модель підготовки вчителя повинна мати на меті розвиток компетентності та професійної готовності до формування у старшокласників наступних рис природоохоронної і загальнокультурної свідомості [3: 91]:

- § любов і відданість Україні;
- § діяльне ставлення до життя, готовність до активної участі у природоохоронній роботі;
- § ініціативне, самостійне й творче вирішення проблем пов'язаних з охороною довкілля;
- § порядність, працьовитість, вихованість, доброзичливість, гуманізм, чуйність до навколишнього середовища, вірність обов'язку, упевненість у правоті своєї справи, відвертість, щирість у спілкуванні зі товаришами, вимогливість до себе й до інших;
- § стійкість природоохоронних ідеалів, здатність відстоювати власні переконання, послідовна їх реалізація у реальних справах;
- § здатність брати на себе відповідальність за рішення у сфері природоохоронної діяльності, вміння нестандартно мислити, втілювати в життя виховні ідеї, організовувати товаришів на реалізацію намічених природоохоронних заходів;
- § готовність і здатність до колективної діяльності, усвідомлення особистих інтересів у тісному зв'язку з інтересами учнівського колективу, вміння рахуватися з думкою членів колективу й відстоювати власну думку;
- § доброта, увага, сердечність, здатність до співчуття, готовність прийти на допомогу старшокласникам;
- § уміння постійно підтримувати спокійний, доброзичливий тон у спілкуванні з учнями;
- § широкий екологічний кругозір, культура поведінки, праці, побуту й природоохоронного мислення;
- § розуміння й знання літератури, музики, мистецтва в їх багатогранних проявах, уміння цінувати високі досягнення української та світової культури;
- § володіння психологічними основами виховного процесу;
- § педагогічний такт, уміння з повагою сприймати будь-яку протилежну думку, неординарний вчинок, уміння сперечатися, аргументовано відстоювати власну точку зору; терпимість, стриманість і спокій у стосунках зі студентами;
- § пошук нових шляхів вирішення завдань, які стоять перед системою виховної роботи, нетерпимість до шаблону, рутини, формалізму, безініціативності, здатність до оригінальних, нестандартних рішень.

Формування в учителів професійних навичок щодо організації позакласної природоохоронної діяльності старшокласників буде успішним у разі діалектичного взаємозв'язку опанування результатів, опредмечених у щоденних природоохоронних нормах, правилах, принципах, формах та таке інше; їх розкриття особистісного сенсу, опанування способів теоретичної та практичної діяльності, за допомогою яких вони створювалися, та використання для перетворення педагогічної реальності, участі у створенні нових педагогічних цінностей [4: 14].

Стратегія поведінки педагога за такої моделі полягає у створенні таких ситуацій, які сприяють максимальному розкриттю можливостей індивідуального зростання школяра, стимулюють його внутрішні сили до творчого саморозвитку й самовдосконалення.

Професійна готовність учителя до організації природоохоронної діяльності старшокласників визначається [6: 74]:

- § високим рівнем сформованості природоохоронного самовиховання свідомості, знання народних культурно-історичних традицій, морально-етичної спадщини, історії й сучасного буття;
- § високим рівнем професійної підготовки, бездоганим володінням українською мовою, прагненням до постійного самовдосконалення;
- § любов'ю до дітей і високою педагогічною культурою; досконалим володінням дидактичними, організаторськими, комунікативними, перцептивними, сугестивними, науково-пізнавальними здібностями;
- § розвинутою власною спостережливістю, педагогічною увагою, оптимізмом умінням відчувати та позитивно впливати на емоційний стан старшокласників;
- § розвинутими вміннями мовної культури: уміння чітко формулювати та точно, дохідливо, образно, емоційно передавати власні думки.

Структурними елементами професійно-педагогічної моделі підготовки вчителів до здійснення природоохоронного виховання є сукупність знань про [5: 69]:

- § сутність і закономірності розвитку особистості, анатоми-фізіологічні, психологічні та вікові особливості старшокласників;
  - § діагностику й методи визначення рівнів екологічної вихованості старшокласників;
  - § методи аналізу ефективності педагогічного управління процесом різностороннього формування особистості;
  - § принципи, форми та методи організації природоохоронної діяльності старшокласників.
- Учитель-організатор природоохоронної діяльності старшокласників повинен уміти [3: 112]:
- § визначити конкретні завдання виховного впливу, виходячи із загальної мети природоохоронного виховання, рівня вихованості старшокласників і умов навколишнього середовища;
  - § володіти методами й формами педагогічної діагностики та педагогічного прогнозування, рівня вихованості колективу старшокласників і особистості в їх єдності;
  - § володіти методами позитивного впливу на старшокласника та управління юнацьким колективом;
  - § формувати гуманні стосунки зі старшокласниками в позакласній природоохоронній діяльності на рівні співробітництва, партнерства, з урахуванням національних традицій, соціального оточення;
  - § налагоджувати постійні педагогічні стосунки з батьками старшокласників;
  - § вести педагогічну природоохоронну пропаганду, домагаючись єдності виховної діяльності школи, позашкільних установ, сім'ї та громадськості;
  - § організувати з підлітками, молоддю різні види природоохоронної виховної роботи, попереджувати дитячий травматизм, працювати з юнаками, які потребують підвищеної педагогічної уваги;
  - § сприяти самовихованню учнів, саморозвиткові їх суспільно-цінних якостей і створенню умов для самореалізації старшокласника як неповторної індивідуальності;
  - § уміло використовувати у виховній роботі духовні надбання народу, усну народну творчість, культурно-історичні традиції української етнопедагогіки.

Сучасна екологічна криза, яка стала загрозою номер один для існування людства вимагає вироблення нового світосприйняття, загальних правил поведінки людини в довкіллі, опанування ідеологією загальнолюдських цінностей. Упродовж останніх років природоохоронна освіта і виховання справедливо вважаються одними з найпотужніших важелів повороту людства від руйнівного споживацького способу життєдіяльності до конструктивного, бережливо-відновлювального. Їхній інтенсивний розвиток стає найактуальнішою проблемою всіх цивілізованих країн і розглядається як один із засобів подолання глобальної екологічної кризи, оптимізації взаємодії людини і природи за рахунок підвищення екологічної культури населення. Необхідність суттєвих змін у підготовці вчителя – це вимога часу, яка викликана зростанням вимог і якісним перетворенням у суспільстві. Суспільству потрібні вчителі, які б сприйняли зміни, що відбуваються в освіті, адаптувалися до них, трансформували в собі нову освітньо-світоглядну парадигму і працювали на рівні вимог часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д., Радул В. Педагогічна культура і розвиток соціальної зрілості особисті вчителя // Наукові записки. Випуск 32. Ч.1. Серія "Педагогічні науки". – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2001. – С. 12-17.
2. Білоусова В.О. Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи: Монографія. – К.: ІЗМН, 1997. – 192 с.
3. Вульфова Б.З., Поташиник М.М. Организатор внеклассной и внешкольной воспитательной работы. – К.: Рад. школа, 1984. – 214 с.
4. Життєва компетентність особистості: Науково-методичний посібник / За ред. Л.В.Сохань, І.Г.Єрмакова та ін. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
5. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1997. – 304 с.
6. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч.-метод. посібник / Ред. рада В.М.Доніна та ін. – К.: Освіта, 1996. – 179 с.
7. Семашко А.Н. Система и принципы эстетического воспитания студенчества // Эстетическое воспитание студентов / Под ред. М.Ф.Овсянникова. – М.: Просвещение, 1980. – С. 70-77.

Подано до редакції 05.08.09.

РЕЗЮМЕ

У статті представлено науково обґрунтовану модель професійної підготовки вчителів до організації природоохоронного виховання старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах як цілісний педагогічний процес.

Ключові слова: структурно-функціональна модель професійно-педагогічної підготовки учителів, природоохоронне виховання

М.Н. Дьяченко-Богун

МОДЕЛЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ К ОРГАНИЗАЦИИ ПРИРОДООХРАННОГО ВОСПИТАНИЯ СТАРШЕКЛАССНИКОВ

РЕЗЮМЕ

В статье представлена научно обоснованная модель профессиональной подготовки учителей к организации природоохранного воспитания старшекласников в общеобразовательных учебных заведениях как целостный педагогический процесс.

Ключевые слова: структурно-функциональная модель профессионально-педагогической подготовки учителей, природоохранное воспитание

M.N. Dyachenko-Bogun

THE MODEL OF PROFESSIONAL TEACHER TRAINING FOR ORGANIZATION OF NATURE PROTECTION EDUCATION OF SENIOR PUPILS AT COMPREHENSIVE SCHOOLS

SUMMARY

The article presents a scientifically substantiated model of professional teacher training for organization of nature protection education of senior pupils as an integral pedagogical process at comprehensive schools.

Keywords: structural and functional model of professional teacher training, nature protection education.
